

Allerlei

Die afgelope tyd het ek weer verskeie (vir my interessante) foute in gedrukte materiaal raakgelees. Hier volg drie van hulle:

1. Kyk na die volgende paragrafie, nogal uit die hoofartikel van 'n groot Afrikaanse koerant:

Dit is ook opmerklik dat baie van dié spanning toenemend deur die moeilike kwessie van ras aangedryf word. Synde die party groot vordering gemaak het om diversiteit in eie geledere te bevorder, ... is dit verstaanbaar.

Synde is die teenwoordige (onvoltooide) deelwoord van *wees*, die ekwivalent van *being* in Engels. As 'n mens jou *being* in daardie sin indink, is dit direk duidelik dat dit eenvoudig nie (kan) deug nie. Wat in die plek van *Synde* hier bo moes kom, is *aangesien*. Hierdie werklik uiters vreemde gebruik van *synde* het ek al meermale raakgelees, selfs in die groep **synde dat*. (In taalkundekonvensie dui 'n asterisk só gebruik op ongrammatikaliteit.)

Ek kan maar net raai waar dit vandaan kom. Myns insiens het dit 'n anglisistiese kleurtjie, maar met 'n ompad. Dalk het dit so gebeur: Vroeër, toe ons nog moes leer wat alles anglisismes was, is dit in ons ingedril dat **siende dat* (uit *seeing that*) 'n onaanneemlike anglisisme vir *aangesien* was (en dit is nog steeds!). Êrens het hier 'n kraaines gevorm van *aangesien* na *siende dat* na *synde (dat)*, waarskynlik omdat iemand die klok hoor lui het, maar nie geweet het waar die klepel hang nie. Miskien is dit 'n geval van hiperkorrektheid, wat die *WAT* definieer as “'n foutiewe taalvorm wat ontstaan deurdat 'n spreker of skrywer wat bewus is van 'n bepaalde tipe van fout, 'n korrekte vorm daarmee assosieer en dit dan ten onregte analogies wysig”.

'n Sin kan wel met *synde* begin, byvoorbeeld “*Synde 'n party wat groot vordering gemaak het om diversiteit in eie geledere te bevorder, is Party X goed op pad na 'n oorwinning*”, maar dan moet mens versigtig wees vir wat in Engels soms 'n “dangling participle” genoem word – daar moet 'n duidelike onderwerp wees wat kan “syn”. Dit moet byvoorbeeld omgestel kan word tot “*Party X, synde 'n party wat ...*”, en dit is in die aangehaalde sin nie moontlik nie.

2. 'n Tweedetaalspreker gee hom/haar gou as sodanig weg indien hy/sy idiomatiese foute maak. Daarmee bedoel ek nie (net) dat die persoon sogenaamde idiomatiese verkeerd gebruik nie, maar dat hy/sy dinge sê op 'n manier wat 'n moedertaalspreker nie sal nie.

Net so onidiomaties as wat dit is om in Engels te sê “*I threw the dog with a stone*” omdat ons in Afrikaans sê “*Ek het die hond met 'n klip gegooi*”, net so onidiomaties is dit om in Afrikaans 'n vroulike voornaamwoord te gebruik vir byvoorbeeld 'n skip, boot, vliegtuig of motor. Dit bly in Standaardafrikaans eenvoudig onidiomaties om so 'n saak *sy* of *haar* te noem. In Standaardafrikaans is sulke sake meestal *hy* en *hom*, en soms *dit*.

Natuurlik verander taalgebruike met verloop van tyd. Die opkoms van die feminisme die afgelope dekades het byvoorbeeld meegebring dat algemene verwysings na persone nie meer net met die manlike voornaamwoord geskied nie. Mense gebruik baie meer die manlike sowel as vroulike voornaamwoorde, of meervoudsvorme sodat die gemeenslagtige *hulle* gebruik kan word. (In Engels word dit skynbaar toenemend aanvaarbaar om 'n enkelvoudsvorm met 'n meervoudsvorm te kombineer, bv. *A person may not ... if they ...*, maar dit is vir my in Afrikaans onaanvaarbaar.)

Vroeër het ons Interpretasiewet, 1957, eenvoudig gesê dat die manlik ook die vroulik insluit, maar deesdae word albei geslagte telkens in ons wetgewing gebruik. Die gebruik van albei voornaamwoorde bring egter niks wesenlik onidiomaties mee nie, al is dit soms stilisties minder elegant, byvoorbeeld in 'n sin soos “As hy of sy hom of haar skuldig maak aan ...” of “As hy of sy sy of haar paspoort verloor ...”.

Een van die mees bisarre foute wat in dien verbande gemaak word, is die m.i. uiters onidiomatiese nuk om die vroulike voornaamwoord vir Afrikaans te gebruik. In 'n tyd dat Standaardafrikaans al hoe meer onder druk kom en dese en gene hulle oral daaroor uitlaat, is dit ironies dat die idioom van Standaardafrikaans juis aangeveg word deur onidiomatiese stellings soos “Afrikaans en *haar* sprekers”, “situasie waarin Afrikaans *haar* bevind” of “Afrikaans is ons taal en *sy* sal ...”. Hierdie soort idiomatiese verwringing van Standaardafrikaans moet tot elke prys vermy word.

3. Ek het in hierdie rubriek al minstens twee maal verwys na 'n reël uit die eerste AWS (1917), naamlik:

Wanneer die een of ander woordsoort–behalwe 'n bijvoeglikenaamwoord–'n selfstandige naamwoord nader bepaal, word die twee aaneengeskrywe: **noordpool, seewater, môreson, uitspanplek**.

Dié vuisreël, al is hy nie sonder probleme nie, kan uitgebrei word, want ander woordsoorte kan ook so “nader bepaal” word. Dink maar aan iets soos *bloedrooi* of *grasgroen*, waarin die byvoeglike naamwoorde *rooi* en *groen* telkens deur 'n selfstandige naamwoord bepaal word, of *asemhaal*, waarin die werkwoord *haal* deur 'n selfstandige naamwoord bepaal word.

Nog 'n woordsoort wat so deur 'n ander woordsoort bepaal kan word, is 'n hooftelwoord, veral deur die selfstandige naamwoord *top* ('boonste, hoogste, beste'), byvoorbeeld *die toptwintig*, *die toppyf* en so meer. So 'n samestelling kan selfstandig gebruik word, byvoorbeeld *Die toptwintig het almal studiebeurse ontvang*, dit wil sê die toptwintig leerlinge/studente, bedoelende ‘die twintig leerlinge/studente wat die beste presteer het’.

Syfers en 'n koppelteken kan ook gebruik word: *die top-20*, *die top-5*.

Meestal word so 'n telwoordsamestelling egter saam met 'n selfstandige naamwoord gebruik, byvoorbeeld *die top-20 leerlinge*, *die top-5 boere*. Wanneer dit gebeur, bly die samestelling *top* + telw. steeds 'n telwoord, al is dit 'n “gekwaliifiseerde” telwoord – dit is immers nie sommeer enige 20 of 5 nie, maar die beste 20 of 5.

Net so min as wat 'n mens *die beste *12-presteerders* of *die boonste *5-boere* sal skryf, moet jy *die *top 12-presteerders* skryf. So 'n kombinasie van *top* + telw. + s.nw. is nie dieselfde as dié wat in AWS-reël 7.2 bereël word nie. Dié reël bepaal:

Indien die voorbepaling van 'n samestelling bestaan uit 'n woord of afkorting gevolg deur 'n syfer of simbool, word die woord of afkorting in die voorbepaling los van die syfer of simbool geskryf.

Voorbeelde hiervan is *art. 21-maatskappy* of *artikel 21-maatskappy* en *graad 1-leerling* of *gr. 1-leerling*.

Die verskil is dat by reël 7.2-gevalle die groep (woord/afkorting + syfer/simbool) gesamentlik of as geheel die laaste woord (bv. *maatskappy/leerling*) bepaal, terwyl *top* in byvoorbeeld *die top-12 presteerders* slegs die telwoord bepaal. Laasgenoemde is dus die korrekte skryfwyse.

JD (Tom) McLACHLAN

E-pos: tommcl@whalemail.co.za